

УДК 327

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА АЗЕРБАЙДЖАНУ В УМОВАХ РЕГІОНАЛЬНИХ І ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

РАХІМОВ Е.,
аспірант кафедри політології
Інституту міжнародних відносин
Міжрегіональної академії
управління персоналу

В статті розглядається та аналізується актуальне питання розробки й реалізації сучасної зовнішньої політики Азербайджану в контексті його геополітичної значимості, об'єктивно збільшеної на глобальному рівні ролі в питаннях енергетичної безпеки Європи і при цьому за відсутності можливостей з боку великих мирових акторів розв'язати Нагірно-Карабахський конфлікт в рамках територіальної цілісності Азербайджану. В цьому зв'язку одним із найактуальніших і пріоритетних завдань країни є корінна трансформація зовнішньої політики: перехід в «наступальну стадію» з реальним впливом на регіональну політику, зокрема по відношенню до Азербайджану зацікавлених в ньому держав; а також інтенсифікація дипломатичної діяльності на міжнародній арені на принципах «всебічної політичної комунікації».

Ключові слова: зовнішня політика, Нагірно-Карабахський конфлікт, національні інтереси, міжнародні відносини, політичний курс, народна дипломатія, наступальна стадія, енергетична безпека, політична комунікація, світові актори, суверенітет, «політика гойдалок», реактивний, проактивний.

«Зовнішня політика регулює відносини держави з іншими державами й народами відповідно до її національних інтересів, що досягаються шляхом застосування різних цивілізаційних засобів і методів. Азербайджан увійшов у свою незалежність із Нагірно-Карабахською проблемою, що є серйозним ударом по розвитку країни, яка тільки отримала суверенітет. І основним пріоритетом зовнішньої політики Азербайджану є рішення цієї проблеми».

Е. Мамед'яров,
Міністр закордонних справ
Азербайджанської Республіки

Розпад СРСР призвів до утворення незалежних республік та появи їх на світовій політичній арені як самостійних держав, ключовою й новою проблемою для яких постала проблема проведення суверенної й незалежної внутрішньої та зовнішньої політики. Це повною мірою стосується й Азербайджану: його внутрішня й зовнішня політика

спрямовані на систематичне зміцнення й розвиток державності та захист національних інтересів.

З огляду на об'єктивну значимість Азербайджану, багатого на енергоресурси й такого, що має сприятливе геополітичне розташування, зовнішня політика держави з роками набуває інтенсивнішого характеру, що впливає на хід подій як у регіоні, так і в світі в цілому.

Роботи, присвячені зовнішній політиці Азербайджану, належать авторству Г. Гасанова, Х. Пашаєва, А. Аббасбейли, Е. Мамед'ярова, Н. Мамедова, Р. Фіна, В. Казиміріва. Тема зовнішньої політики Азербайджану розкрита в роботах З. Бжезинського, С. Хантінгтона й інших. Дані роботи відображають або загальну концепцію зовнішньої політики Азербайджану, або ж дають ситуаційний аналіз конкретного періоду, що вже пройдений і після якого глобальна політична ситуація значно трансформувалася, тим самим корегуючи зовнішню політику держави.

Дослідження і аналіз даної проблеми, а також її актуальність обумовлена рядом причин: по-перше, зростанням ролі Азербайджану на регіональному й глобальному рівні, що було об'єктивно викликано протистоянням Захід (США) – Росія в питаннях енергетичної безпеки, і по-друге, інтенсивною дипломатичною активізацією Азербайджану в розв'язанні як глобальних проблем, так і Нагірно-Карабахської проблеми.

Зовнішня політика Азербайджану до недавнього часу характеризувалася як реактивна, що реагує на виклики. Останні події вірмено-турецького зближення, пасивність великих світових акторів у сприянні вирішенню національних проблем Азербайджану стали черговим фактом «подвійних стандартів» цих держав, що об'єктивно підштовхнуло керівництво країни переглянути зовнішню політику, змінивши її реактивний характер на проактивний, що кидає виклики. Тому вивчення й аналіз трансформації зовнішньої політики Азербайджану в останні роки, її перспектив і потенціалу становить для нас особливий інтерес.

Метою даної роботи є вивчення передумов і особливостей трансформації зовнішньої політики Азербайджану в останні роки, аналіз сучасної дипломатичної діяльності, а також відстеження реакції світової спільноти на зміни у зовнішній політиці країни.

Розробка та здійснення зваженого та спрямованого на захист національних інтересів зовнішньополітичного курсу Азербайджанської Республіки пов'язані, по суті, з ім'ям Гейдара Алієва, що визначив концепцію створення міжнародних зв'язків. Грунтуючись на даному курсі, сучасна зовнішня політика, що проводиться під керівництвом Ільхама Алієва, набуває більш інтенсивного й наступального характеру. Її метою є процвітання держави й посилення її позицій у регіоні й у світі в цілому.

Сформована традиція зовнішньої політики Азербайджану, іменована «політикою гойдалок», включає наступні складові:

Росія. Росія є важливим геополітичним й економічним партнером Азербайджану, відносини з яким сприяють наданню Азербайджану певних позицій у міжнародних відносинах. Слід зазначити, що Баку розраховує на отримання ефективних важелів впливу на Росію, спираючись на енергосировинні ресурси та численну азербайджанську діаспору в Росії. За словами політолога Гейдара Джемалія, «Росія – це пиріг, і Азербайджану було б нерозумно відмовитися від своєї частки, не можна віддавати іншим те, що належить тобі по праву. Азербайджану є що запропонувати Росії, і він може очікувати від неї набагато більшого розуміння»¹. Певною мірою Азербайджану вже вдалося зайняти істотні позиції в Росії. Політична практика останніх років показує, що в Карабахському питанні зусилля Азербайджану щодо корекції позиції Росії досить перспективні.

Туреччина. З часів здобуття незалежності Туреччина посідає одне із пріоритетних місць у зовнішньополітичних відносинах Азербайджану. Відносини двох країн розвиваються за принципом «одна нація – дві держави», що підтверджується співробітництвом у багатьох сферах. При цьому активність керівництва Туреччини у зміцненні відносин з Вірменією, що спостерігається останнім часом, об'єктивно «примушує» Азербайджан відповідати адекватними політичними кроками, тим самим подаючи сигнали «про наслідки такої політики». Туреччина у свою чергу заявляє про неприпустимість зміцнення відносин з Вірменією без урахування інтересів Азербайджану і намагається брати участь в урегулюванні Нагірно-Карабахського конфлікту в якості одного з найважливіших посередників.

США й Європа. Зважаючи на те, що політичний курс Азербайджану спрямований на інтеграцію в європейське співтовариство, співробітництво й відносини з Євросоюзом і США посідають у політиці держави особливе місце. При цьому в Азербайджані спостерігається зростання невдоволення, що пов'язано з пасивною роллю Заходу щодо адекватного розв'язання його національних проблем. Разом з тим проблема енергетичної безпеки, що загострилася останнім часом, об'єктивно додала Азербайджану найважливішого значення. У цьому руслі керівництво Азербайджану має серйозні важелі впливу на провідні європейські держави, що зацікавлені в збереженні стабільності на Південному Кавказі, у тому числі в збереженні стабільності всередині країн регіону.

Іран. Відносини Азербайджану з Іраном відносяться до окремої «статті» зовнішньої політики Баку. Дві шіїтські держави практично протягом усього періоду політичних відносин перебувають у стані «холодної війни», причому,

незважаючи на бажання обох сторін знайти точки дотику своїх інтересів, протиріччя настільки глибокі, що мова може йти про гармонізацію відносин на окремих ділянках політичного діалогу. Підтримка Іраном Вірменії, що виходить із довгострокових і стратегічних інтересів, а також постійне мусирування Азербайджаном проблеми азербайджанського населення Північно-західного Ірану є цілком достатніми факторами для конфронтації. В азербайджано-іранських відносинах не відбувається ніяких істотних змін. Однак «нова хвиля» зовнішньополітичної діяльності Азербайджану, що в перспективі здатна спровокувати серйозні геополітичні зміни, цілком може змінити існуючий характер відносин між двома країнами².

Пошуки миру й пошуки свого місця у світі – основний зміст нинішнього етапу розвитку азербайджанської дипломатії. Обравши шлях демократичного розвитку, Азербайджан ухвалює рішучі кроки для здійснення загальної мети зі встановлення й розвитку рівних і взаємовигідних відносин із сусідніми й іншими країнами в різних галузях на двосторонній і багатосторонній основі.

Пріоритетами зовнішньої політики Азербайджану є:

- розвиток плюралістичної демократії, заснованої на ринковій економіці й верховенстві законів;
- проведення незалежної зовнішньої політики з метою скорішого відновлення територіальної цілісності й суверенітету Азербайджану;
- усунення загроз безпеці, політичній незалежності, суверенітету й територіальній цілісності Азербайджану;
- розв'язання Нагірно-Карабахського конфлікту між Вірменією й Азербайджаном на основі принципів Лісабонського саміту і шляхом переговорів у рамках Мінської групи ОБСЄ;
- усунення результатів військової агресії Вірменії проти Азербайджану;
- розвиток добросусідських і взаємовигідних відносин із сусідніми країнами;
- посилення безпеки й стабільності в регіоні;
- запобігання протизаконних перевезень зброї й інших протизаконних перевезень;
- відданість існуючим глобальним режимам з запобігання поширення ядерної зброї й створення на Південному Кавказі вільної від ядерної зброї зони;
- демілітаризація басейну Каспійського моря;
- інтеграція в структури європейської й трансатлантичної безпеки й співробітництва, включаючи НАТО, Європейський Союз, Західно-Європейський Союз і Раду Європи;
- прискорення розвитку різних галузей економіки країни, користуючись вигідним стратегічним і географічним положенням Азербайджану, розташованого на стику Заходу й Сходу;
- розвиток Євразійського транспортного коридору, учасником якого є Азербайджан.

Зовнішня політика Азербайджану, з огляду на вище перелічені засади й позицію довгострокових національних інтересів, переслідує таку життєво важливу мету, як усунення загроз незалежності, суверенітету, територіальній цілісності й національній безпеці республіки, і в першу чергу усунення агресії проти неї з боку Вірменської Республіки. Одним з основних пріоритетів азербайджанської зовнішньої політики є встановлення миру й стабільності на регіональному рівні, досягнення таких стратегічних цілей, як реалізація проектів співробітництва й великих транспортних проектів, а також залучення іноземних інвестицій у різні проекти для розвитку економіки країни, щоб більш раціонально захистити інтереси азербайджанського народу, який має в сучасному глобальному світі виняткове значення. Таким чином, Азербайджан, розширюючи й поглиблюючи активність на регіональному й глобальному рівні, у тому числі на міжнародній арені, як самостійна держава, став членом ряду міжнародних організацій, у тому числі Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки й співробітництва в Європі, Європейської Ради, Організації Ісламської Конференції, ШНД й інших. Азербайджанська Республіка також є одним із засновників регіональної групи ГУАМ.

Кроки Азербайджану в європейському просторі, чому він приділяє особливу увагу, є складовою частиною зусиль, що проявляється в рамках системи зовнішньої політики. Сучасна обстановка створює унікальну можливість для створення структури європейської безпеки і загального добробуту, що спирається не на стару модель сфер впливу, а на дійсне партнерство й співробітництво і в той же час сприяє створенню зобов'язань нового типу. Тому Азербайджан, з огляду на об'єктивну ситуацію, що склалася, невпинно розвиває співробітництво з такими структурами, як НАТО і Європейський Союз, а також проявляє активність у складі антитерористичної коаліції, тим самим захищаючи й реалізуючи свої національні інтереси³.

Пріоритетним завданням Азербайджану в рамках національних інтересів є розв'язання Нагірно-Карабахської проблеми, навколо якої в цілому і будується зовнішня політика країни.

На міжнародній конференції на тему «Азербайджан у глобальній політиці: формування зовнішньої політики», присвяченій 90-річчю азербайджанської дипломатичної служби, що пройшла 8 липня 2009 року в Баку, міністр закордонних справ Азербайджану Е. Мамед'яров відзначив: «Азербайджан увійшов у свою незалежність із Нагірно-Карабахською проблемою, що є великим ударом по розвитку країни, яка тільки завойовувала суверенітет. І основним пріоритетом зовнішньої політики Азербайджану є рішення цієї проблеми»⁴.

Більшу частину зусиль зовнішньополітичного відомства Азербайджану, безумовно, займають пошуки шляхів урегулювання вірмено-азербайджанського конфлікту. Вірмено-азербайджанський збройний конфлікт, так само як і ряд інших кровопролитних війн, що вибухнули на території деяких республік СНД й Югославії, наочно продемонстрував, до яких руйнівних наслідків призводять слабкість дипломатичних зусиль і непослідовність рішень міжнародних організацій.

Стрижнем підходів керівництва Азербайджану, що пронизує всі галузі міжнародної діяльності, є вистраждана історією держави теза про необхідність застосування винятково мирних засобів у міжнародних відносинах, пошуку компромісів у критичних ситуаціях і підтримки міжнародних миротворчих зусиль. Однак, проголошуючи миролюбство в політиці, керівництво Азербайджану розуміє той факт, що країна перебуває в стані нав'язаної їй війни.

Тому фактор «жорсткості» на етапі повернення ситуації до вихідного, довоєнного, стану (статус-кво анти беллум) є одним з елементів зовнішньої політики сьогоденного Азербайджану. Але тільки одним з елементів. Основні ж зусилля дипломатії спрямовуються на створення разом з учасниками переговорного процесу механізмів, що забезпечують контроль над виконанням рішення про припинення воєнних дій і повний вивід окупаційних сил з азербайджанських територій, на вироблення умов повернення біженців у місця постійного проживання й системи взаємних гарантій безпеки громадян, програми термінових заходів щодо ліквідації наслідків агресії. І, звичайно, у процесі врегулювання важко переоцінити роль і можливості впливу на хід подій держав, що мають свої інтереси в регіоні (США, країни Європи, Іран, Туреччина й інші), й історично пов'язаної з ним Росії⁶.

У даному контексті останні події, пов'язані з інтенсифікацією політичних відносин Вірменії й Туреччини, загострення питання забезпечення енергоресурсами Європи, а також неспроможність Мінської групи з врегулювання Нагірно-Карабахського конфлікту логічно підвели керівництво Азербайджану до перегляду своїх зовнішньополітичних пріоритетів. Уряд Азербайджану, який продовжує стверджувати значимість Nabucco, дає зрозуміти при цьому всім зацікавленим учасникам даного проекту (США, Європа, Туреччина), що є сусідня Росія, яка готова й може стати найбільшим закупником енергоресурсів з Азербайджану, тим самим взявши на себе негласні «політичні зобов'язання» з врегулювання Нагірно-Карабахського конфлікту в рамках територіальної цілісності Азербайджану. Так, за словами помічника Президента Росії С. Приходько, Росія готова підтримати варіант розв'язання проблеми Нагірного Карабаху, що влаштує всі сторони, і виступити гарантом урегулювання конфлік-

ту, розв'язання якого можливе в доступній для огляду перспективі⁶.

У питанні Туреччина–Вірменія, чії відносини на рівні керівництв і відомств активізувалися в 2008-2009 роках, варто враховувати й фактор зовнішнього впливу на Анкару, яку і США, і ЄС – а це для всіх очевидно – намагаються використати для рішення стратегічного завдання по відриву Вірменії від Росії шляхом зближення Туреччини й Вірменії. При цьому наслідки для Туреччини вимальовуються зовсім не позитивними, що починає усвідомлювати керівництво цієї країни. Наслідки для Москви також можуть бути негативними, з огляду на те, що наприкінці 80-х років минулого століття саме вірменський фактор у Нагірному Карабасі став тим механізмом, за допомогою якого США й Захід домоглися ослаблення позицій Росії в регіоні⁷.

У відповідь на «неспроможну» політику Заходу й Туреччини наприкінці червня 2009 року І. Алієв і Д. Медведєв підписали в Баку резонансну «газову угоду». Таким різким політичним жестом керівництво Азербайджану дало зрозуміти Ірану, Туреччині, Ізраїлю, що покладає більші надії на родовища газу в Азербайджані, а також ініціаторам ще неіснуючого проекту Nabucco, мета якого – поставляти газ у Європу в обхід Росії, – що їхні шанси наближаються до нуля.

З іншого боку, в країнах, зацікавлених у «тісних відносинах» з Азербайджаном, виникли побоювання, пов'язані з активізацією «народної дипломатії», зустрічами представників інтелігенції Азербайджану й Вірменії як у Нагірному Карабасі, так і в Баку й Єревані за посередництвом Росії.

Світове співтовариство наступальну дипломатичну активність Азербайджану сприйняло як сигнал для активізації своїх дій з врегулювання Нагірно-Карабахського конфлікту.

Багато експертів відзначають, що зустрічі представників інтелігенції Азербайджану й Вірменії збіглися з небувалим злетом дипломатичної активності першої. Причому не тільки по лінії президентів (Алієв – Саргсян) або міністрів іноземних справ (Мамед'яров – Налбандян): у Баку побували Президент Ізраїлю Шимон Перес, його російський колега Дмитро Медведєв, Президент Польщі Лех Качинський, глава Сирії Башар аль-асад, а незабаром тут чекають і президентів Латвії й Франції. Карабахську проблематику обговорювали під час зустрічі Обама й Медведєв в Москві, а також у ході переговорів «вісімки» в Аквавілі в липні 2009 року.

«Я вірю в можливість створення нових реалій у переговорному процесі по Нагірно-Карабахському конфлікту. Зустріч президентів США й Росії в Москві і сам факт того, що вони обговорювали Нагірно-Карабахський конфлікт, не тільки підвищили міжнародне значення цього питання, але й підсилили віру сторін конфлікту. Такого роду переговори між Росією й США відкривають нові мож-

ливості для регіону», – прокоментував З. Бжезинський, який займав в адміністрації Дж. Картера посаду радника з національної безпеки⁸.

Ще влітку 2008 року виконавчий директор британської неурядової організації Links Деніс Саммут виступив з такою заявою: «Зростаюча міць Азербайджану в регіоні повинна залучити іноземні держави до тісної участі у мирному врегулюванні Нагірно-Карабахського конфлікту». Сьогоднішня активізація міжнародних зусиль з врегулювання конфлікту показує, що впливові країни світу прагнуть до якнайшвидшого розв'язання цієї проблеми, принаймні заради забезпечення своїх же інтересів у регіоні⁹.

Дійсно, останнім часом з боку найбільших світових держав збільшується увага до врегулювання конфліктів на Південному Кавказі, причому на рівні президентів і глав зовнішньополітичних відомств. Так, Держсекретар США Хілларі Клінтон, виступаючи разом зі своїм турецьким колегою Ахметом Давутоглу в червні 2009 року на брифінгу після двосторонньої зустрічі, відзначила, що вірить у можливість досягнення великого прогресу в рішенні цих довгострокових проблем за відносно короткий час¹⁰.

Завдяки серйозним конструктивним крокам, що вживає керівництво Азербайджану, зовнішня політика, яка сьогодні об'єктивно перейшла в наступальну стадію, починає нарощувати вплив на розміщення сил великих світових гравців у регіоні. Розуміючи свою роль у регіоні, геополітичне розташування країни, керівництво Азербайджану інтенсифікує національні інтереси, роботу щодо їх реалізації відповідно до міжнародних домовленостей і норм, заручаючись підтримкою світових акторів.

У результаті проведеного аналізу зовнішньої політики Азербайджану в умовах інтенсифікації регіональних і глобальних трансформаційних процесів можна сформулювати наступні концептуальні положення, що характеризують її сутність:

– Після здобуття незалежності в 1991 році Азербайджан, що вибрав шлях демократичного розвитку, став проводити самостійну зовнішню політику, спрямовану на систематичне зміцнення й розвиток державності й на захист національних інтересів. Вона будується на основі міжнародних

правових норм і принципів, а також на принципах поваги до суверенітету й територіальної цілісності держав і невтручання у внутрішні справи.

– Пріоритетним завданням Азербайджану в рамках національних інтересів є вирішення Нагірно-Карабахської проблеми, навколо якої в цілому й будується зовнішня політика країни. У даному ключі з приходом до влади Ільхама Алієва дипломатична діяльність Азербайджану набуває більш інтенсивного й наступального характеру.

– Враховуючи об'єктивно зростаючу глобальну роль Азербайджану в питанні забезпечення енергетичної безпеки Європи, стратегічне й геополітичне положення країни, інтенсифікацію турецько-вірменських відносин і неспроможність Мінської групи ОБСЄ урегулювати Нагірно-Карабахський конфлікт, керівництво країни активізує свою дипломатичну діяльність відповідно до принципу «політики гойдалок» й «народної дипломатії». У цьому плані керівництво Азербайджану активно використовує регіональні й глобальні економічні проекти (Nabucco й ін.) у якості потужних зовнішньополітичних інструментів.

– Відповіддю на зовнішньополітичну діяльність Азербайджану світове співтовариство в особі керівництва країн і відомств активізує свою участь в урегулюванні Нагірно-Карабахського конфлікту в рамках територіальної цілісності Азербайджану. Таким чином, зростаюча міць Азербайджану та зовнішня політика, яка випливає з цього, безпосередньо визначають розміщення сил великих світових гравців у регіоні.

Як показує проведений аналіз, зовнішня політика Азербайджану, що об'єктивно перейшла в наступальну стадію, має досить потужний потенціал впливу на політику зацікавлених у ній держав, тим самим реалізуючи свої національні інтереси. Однак для зміцнення позитивного іміджу країни на глобальному рівні й розв'язання найголовніших проблем необхідна комплексна системна робота всіх прогресивних шарів азербайджанської громадськості як усередині країни, так і за її межами. У такому форматі «всебічної політичної комунікації» дипломатична діяльність Азербайджану на міжнародній арені має набагато більше шансів на успіхи.

ПОСИЛАННЯ

(Endnotes)

¹ Azerbaijan in Global Politics: Crafting Foreign Policy // Azerbaijan Diplomatic Academy; ed.: A. Petersen, F. Ismailzade. – Baku, 2009. – 372 p.

² Там само.

³ Офіційний сайт Міністерства закордонних справ Азербайджану, www.mfa.gov.az

⁴ Международная конференция «Азербайджан в глобальной политике: формирование внешней политики» // Газета «Бакинский рабочий». – 2009. – №7, 9 июля.

⁵ Гасанов Г. Азербайджан: новая дипломатия // Журнал «Огонек». – 1996. – №2.

⁶ Приходько С. Россия готова выступить гарантом урегулирования конфликта в Нагорном Карабахе // Газета «Бакинский рабочий». – 2009. – №15, 21 июля.

⁷ Ахундов Ф. Открытые вопросы и закрытые границы // Журнал «Region plus». – 2009. – №79.

⁸ Нурани. Надежда на мир // Журнал «Region plus». – 2009. – №82.

⁹ Несиб А. Реальный мир не за горами // Журнал «Region plus». – 2009. – №78, 15 мая.

¹⁰ Мусабеков Р. В ожидании июля... // Журнал «Region plus». – 2009. – №80, 15 июня.

Rahimov Emil. Foreign policy of Azerbaijan in conditions of regional and global transformational processes / Institute of International Relations, Interregional Academy of Personnel Management.

Topical question of development and realization of contemporary foreign policy of Azerbaijan in the context of its geopolitical significance, its objectively increased role in the area of the global energy security of Europe and, at the same time, failure of big world players to resolve Nagorno-Karabakh conflict in the frames of territorial integrity of Azerbaijan is being analyzed in the article. In this respect one of the most crucial issue is a dramatic change in the country's foreign policy: transfer to «offensive stage» with real impact of the interested states on the regional politics, and in particular, in relation to Azerbaijan; and intensification of diplomatic activity on international arena based on «comprehensive political communication» principles. Key words: foreign policy, Nagorno-Karabakh conflict, national interests, international relations, policy, public diplomacy, offensive strategy, energy security, political communication, world actors, sovereignty, swing policy, reactive, proactive.

Рахимов Э. Внешняя политика Азербайджана в условиях региональных и глобальных трансформационных процессов / Институт международных отношений Межрегиональной академии управления персоналом.

В статье рассматривается и анализируется актуальный вопрос разработки и реализации современной внешней политики Азербайджана в контексте его геополитической значимости, объективно возросшей на глобальном уровне роли в вопросе энергетической безопасности Европы и при этом несостоятельности крупных мировых актеров разрешить Нагорно-Карабахский конфликт в рамках территориальной целостности Азербайджана. В этой связи одной из актуальных и приоритетных задач страны является коренная трансформация внешней политики: переход в «наступательную стадию» с реальным влиянием на региональную политику, в частности по отношению к Азербайджану, заинтересованных в нем государств; а также интенсификация дипломатической деятельности на международной арене на принципах «всесторонней политической коммуникации». Ключевые слова: внешняя политика, Нагорно-Карабахский конфликт, национальные интересы, международные отношения, политический курс, народная дипломатия, наступательная стратегия, энергетическая безопасность, политическая коммуникация, мировые актеры, суверенитет, «политика качель», реактивный, проактивный.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2009

Прийнята до друку 05.10.2009